

PAPER DETAILS

TITLE: Görünmeyene Isik Tutmak: Psikolojik Siddet

AUTHORS: Ismail ORBAY

PAGES: 267-290

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1894552>

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Görünmeyene Işık Tutmak: Psikolojik Şiddet*

Shedding Light on the Invisible: Psychological Violence

İsmail ORBAY¹

¹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Sosyal Hizmet Bölümü,
ismailorbay@hacettepe.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-6529-4204

Başvuru: 27.07.2021

Kabul: 12.12.2021

Atıf:

Orbay, İ. (2021). Görünmeyene Işık
Tutmak: Psikolojik Şiddet. *Toplum ve
Sosyal Hizmet*, 33(1), 267-290. DOI:
10.33417/tsh.975139

ÖZET

Şiddet, kapsamı her geçen gün daha da genişleyen bir fenomen haline gelmektedir. Buna rağmen şiddet denildiğinde doğrudan fiziksel güç kullanımına dayalı fiziksel şiddet akıllarda belirse de şiddetin farklı görünümleri bulunur, psikolojik şiddet de bu şiddet biçimlerinden yalnızca biridir.

Sıklıkla fark edilmeyen, fark edilse de temelinde sevginin bulunduğu düşünülen psikolojik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu ve şekillendirdiği problemlerden biridir. Toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kadının mağdur, erkeğin fail olarak yeniden etiketlendiği ataerkil toplumsal yaşam düzeninde psikolojik şiddetin bir tür ilişki biçimi olduğuna dair fikirler de bulunmaktadır. Eril temellere dayanan zarar verici ilişki biçimlerinin yaygınlığı nedeniyle psikolojik şiddeti tanımlamak zorlaşmaktadır. Niteliği bakımından fiziksel iz bırakmaması nedeniyle gözlem yoluyla fark edilmesi güçleşen psikolojik şiddetin ağır sonuçları olabilir. Psikolojik şiddet, “basit” hakaret ve tehditlerle başlasa da fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddeti de ortaya çıkarabilir. Dilde başlayan şiddet, kadın cinayetlerine kadar uzanan patolojik bir süreci içinde barındırır.

Psikolojik şiddetle mücadele edebilmek için öncelikle bu şiddet türünü anlamak gerekir. O nedenle psikolojik şiddeti farklı araştırmalardan destek alarak örneklerle tanımlamak psikolojik şiddeti anlamak için geniş bir çerçeve çizecektir. Bu çalışmanın temel amacı psikolojik şiddeti somutlaştırarak ne olduğunu anlamaktır. Şiddeti psikolojik hale getiren davranışları ve söylemleri detaylandırarak romantik ilişkilerde halihazırda mevcut olan şiddetin fark edilmesini kolaylaştırmak ve psikolojik şiddetle mücadelede yürütülebilecek sosyal hizmet uygulamalarına değinmek bu çalışmanın amacını detaylandırır.

Şiddete maruz bırakılan kadınlarla çalışan meslek elemanları için birer uyarı niteliği taşıyan psikolojik şiddet unsurlarının farkında olmak, şiddetle daha erken mücadele edebilmek için önemlidir. Önleyici uygulamaların mümkün kılınması için psikolojik şiddet tanımına dahil edilebilen her eylem ve söylemin farkında olunmalı ve mevcut mevzuat şiddetle mücadele doğrultusunda daha etkin uygulanmalıdır.

Anahtar kelimeler: Kadına yönelik şiddet, psikolojik şiddet, sosyal hizmet uygulaması, şiddetle mücadele.

ABSTRACT

Violence is becoming a phenomenon which scope is expanding day by day. However, when violence is mentioned, although physical violence based on the use of physical force appears in mind, there are different kinds of violence, and psychological violence is only one of these forms of violence.

* Şiddetin bu biçimi sözel şiddet veya duygusal şiddet olarak da kavramsallaştırılmaktadır. Psikolojik şiddet yalnızca dil aracılığıyla değil davranışlarla da uygulanan bir şiddet türüdür. Bu bakımdan hem kapsam genişliğinin daha fazla olması ve hem de bu şiddet türünün İstanbul Sözleşmesi’nde psikolojik şiddet olarak yer alması nedeniyle bu çalışmada ele alınan şiddet türü psikolojik şiddet olarak kullanılmıştır.

Psychological violence, which is often not noticed and thought to be based on love, is one of the problems caused and shaped by gender. There are also ideas that psychological violence is a form of relationship in the patriarchal social life order, where women are (re)stigmatization as victims and men as perpetrators in line with gender roles. It is difficult to define psychological violence due to the prevalence of harmful relationship styles based on masculine foundations. Psychological violence, which is difficult to detect through observation due to its nature, can have serious consequences. Although psychological violence starts with “simple” insults and threats, it can also reveal physical, economic and sexual violence. Violence that begins in the language includes a pathological process that extends to femicide.

To combat psychological violence, it is necessary to understand this type of violence first. Therefore, defining psychological violence with examples with the support of different studies will draw a broad framework for understanding psychological violence. The main purpose of this study is to understand what it is by concretizing psychological violence. By detailing the behaviors and discourses that make violence psychological, it will make it easier to recognize the violence that is already present in romantic relationships and to touch on the social work practices that can be carried out in the fight against psychological violence, detailing the purpose of this study.

It is important to be aware of the elements of psychological violence, which serve as a warning for professionals working with women who have been subjected to violence, to be able to combat violence earlier. To enable preventive practices, every action and discourse that can be included in the definition of psychological violence should be aware of and the current legislation should be implemented more effectively in line with the fight against violence.

Keywords: Violence against women, psychological violence, social work practice, combating with violence

GİRİŞ

Antik zamanlardan günümüze kadar insanlar hem bireysel hem de toplumsal ilişkiler üretirken yalnızca barış ortamında sosyalleşmemişlerdir. Bu ilişkilerin pek çoğunda uygarlıkla bağdaşmayan davranışlar bulunmaktadır. Tarihinde kitlesel gerilimlerin bulunduğu insanlık, şiddetle gelişmiş ve bu davranışı modern çağlara kadar taşımıştır. Bu duruma Freud, insanın temel dürtülerinin cinsellik ve saldırganlık olduğunu öne sürerek psikanalitik bir açıklama getirir (Merkit, 2016). Saldırgan davranışlar sergilemenin, şiddet uygulamanın ya da baskı kurmanın insanların doğasında olduğunu ancak kontrol edilebilir bir dürtü olduğunu iddia eder.

İnsanlar arasındaki güç ilişkileri incelendiğinde şiddet uygulayan – şiddete maruz bırakılan, ezen – ezilen gibi dikotomik şemalarla karşılaşılır (Freire, 2003). Olumsuz davranış, faillerin bu eylemleri sahip oldukları saldırganlık dürtüsü ile açıklanırken boyun eğmesi beklenen grubun saldırganlık dürtüsüne değinilmemektedir. Yaş, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, ırk gibi yapısal özellikler temelinde ayrımcılığa neden olan zihniyet, dikotomik güç ilişkilerini üstünlük kurma hedefi doğrultusunda baskı ile kuşatır. Bu ikilik, ataerkil toplumda kadın ve erkeği ayrıştırarak kadını ikinci cins ilan eder (Beauvoir, 1993) ve cinsiyete dayalı güç ilişkilerini üretir.

Toplumsal düzen yazılı ve yazısız kurallara göre işlemektedir ancak insan ilişkilerini doğru analiz edebilmek için bu kurallarının hangi profile sahip insanların lehine kurgulandığını irdelemek önemlidir. Cinsiyetli dünya düzeninde bu ilişkilerin doğru analiz edilebilmesi için kadın ya da erkek olmak toplumsal cinsiyet rolleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir (Aktaş, 2013). Toplumsal cinsiyet normları her birey için çok boyutlu gerilimler oluşturmaktadır ancak ataerkil bir dünya düzeninde kadın olmak keskin baskıları pratiğe dökmek demektir (Eccles, 1987). Eşitsizlik yalnızca baskı ile sınırlı kalmayıp ayrımcılık temelinde şiddeti ortaya çıkarmaktadır (Haque, Mostofa ve Babar, 2017). Erkeklerle kadınları farklı yapabilirlik düzeylerinde konumlandıran cinsiyet rolleri, erkeklere sayısız imkân sunarken kadınlar için yaşamı sınırlandırır. Erkekler, kadınlara şiddet uygulamaları için teşvik edilir. Erkek egemen toplum düzeninin ürünleri olan güç, baskı ve yıkıcı otorite kadınlara toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak yansır (Altıparmak, 2019). Şiddet uygulamak erkek olmakla açıklanırken şiddete maruz bırakılmak kadın olmakla ilişkilendirilir. Ayrıca gerçekliği olmayan sabırlılık, fedakârlık ve annelik içgüdüleri gibi kadınların doğuştan getirdikleri iddia edilen özelliklerle şiddete boyun eğmeleri öğütlenir (İlter, 2014). Bu durum eşitsiz, baskıcı ve insan haklarını yok sayan ataerkinin bir ürünüdür.

Hegemonik erkeklik skalasında kendisinden daha az “erkek” olan her erkeğe baskı kurma ve şiddet uygulama hak sahipliğini erkeklere işleyen ataerki, erkekliği şiddetle özdeşleştirir ve bu davranışı yüceltir (Connell ve Messerschmidt, 2005).

Bu çalışmada şiddet türlerinden biri olan psikolojik şiddet irdelenmiştir. Türkiye’de psikolojik şiddet ciddi boyutlara sahiptir. Örneğin İzmir’de erkeklerle gerçekleştirilen bir çalışmada erkeklerin %93’ünün partnerine psikolojik şiddet uyguladığı saptanmıştır (Dönmez, Şimşek ve Günay, 2012).

Hacettepe Üniversitesi ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü iş birliğinde gerçekleştirilen ve günümüzde en kapsamlı araştırma olma özelliği taşıyan Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’na göre (2014) Türkiye’de her iki kadından biri psikolojik şiddete maruz bırakılmaktadır. Psikolojik şiddetin ciddiyeti hem bölgesel hem de kapsamlı çalışmalarla ortaya koyulmaktadır. Psikolojik şiddet süreci, yapısı ve sonucunun diğer şiddet türlerinden farklılaşması nedeniyle derin bir incelemeye tabi tutulması gerekir. Bu nedenle bu çalışmada temel olarak psikolojik şiddeti somutlaştırmak amaçlanmıştır. Şiddeti psikolojik hale getiren davranışları ve söylemleri detaylandırarak romantik ilişkilerde halihazırda mevcut olan şiddetin fark edilmesini kolaylaştırmak bu çalışmanın amacını detaylandırır.

Şiddeti Tanımak

Şiddet yalnızca kötü muamele ile açıklanabilecek bir problem değildir. Erkeklerin şiddet uygulamalarına dair toplumsal teşvik, cinsiyetlere atanan roller, ayrı alanlar gibi farklı dinamiklerle ele alındığında şiddetin karmaşık köklerden beslendiği gözlenir. Şiddeti analiz edebilmek için farklı türlerinin bulunduğunu ve her birinin etkilerini, sonuçlarını ve diğer şiddet türleri ile ilişkisinin farkında olmak gerekir (Lange ve Young, 2019).

Kadına yönelik şiddet denildiğinde fiziksel şiddet anlaşılsa da şiddetin üç farklı boyutu daha bulunmakta olup son yıllarda ısrarlı takip de şiddet türleri arasına girmiştir. Psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet olarak kategorize edilen şiddet biçimleri doğrudan kadınlara yöneltilmektedir. Her şiddet türünün diğer bir şiddet türünü destekleme potansiyeli bulunmaktadır (Altıparmak, 2019).

Fiziksel şiddet, gücün bir yaptırım veya korutma amacıyla kullanılmasıdır. Kadınların fiziksel zarar görmesine neden olabilecek her türlü fiziksel eylemde bulunmak fiziksel şiddettir. Güç kullanarak zarar verme girişimlerini içerse de kadını aç/susuz bırakmak, düzenli kullandığı ilaç varsa bu ilaçları kullanmasına izin vermemek gibi fiziksel güç kullanılmaksızın uygulanan fiziksel şiddet eylemleri de bulunmaktadır (Herrick, Thomas, Franklin, Godwin, Gnabasik ve Schroedel, 2019).

Ekonomik şiddet, parayı veya benzer finansal kaynakları kadınları kontrol etmek ya da yaşamını kısıtlamak amacıyla kullanmaktır. Bunun dışında kadını zorla çalıştırmak, çalışmasına engel olmak, kadının kazandığı parayı zorla almak gibi ekonomik bakımdan kadının kendisini huzursuz ve güvensiz hissetmesine neden olan her çeşit davranışları içerir (Fawole, 2008).

Cinsel şiddet, cinselliğin kadınlar üzerinde bir güç olarak kullanılmasıdır. Kadını istemediği yerde, zamanda ve istemediği pozisyonda cinsel ilişkiye zorlamak, istemediği halde cinsel içerikli ifadeler kullanmak, çocuk doğurmaya zorlamak ya da gebeliği zorla sona erdirmek gibi temelinde güç odağında cinselliğin bulunduğu davranışlardır (Greathouse, Saunders, Matthews, Keller ve Miller, 2015).

Dijital şiddet ise teknolojinin ve sosyal medya ağlarının gelişmesiyle birlikte kişisel hesapların ulaşılabilirliğinin kolaylaşması ile yaygınlaşmaktadır. Genellikle iletişim araçlarını kullanarak kişinin kendi güvenliğinden şüphe duymasına neden olmak, sık sık aramak, mesaj göndermek, sosyal

medya ağlarından takip etmek gibi davranışlar dijital şiddete örnek verilebilir (Feltès, Balloni, Czapska, Bodelón ve Stenning, 2009). Öte yandan kişi istemediği halde hediyeler göndermek, sosyal çevresi aracılığıyla iletişim kurmakta ısrar etmek, kamusal alanda karşısına çıkmak ve takip etmek gibi davranışlar da sosyal ortamdaki ısrarlı takibin birer örneğidir. Şiddetin bu iki türü genellikle hafife alınmaktadır ancak ısrarlı takip ciddi sonuçlara neden olabilir. Bunun önlenmesi için ısrarlı takibin yasalarda suç olarak tanımlanması gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu'nun 123. maddesinde kişilerin huzur ve sükûnunu bozmak amacıyla gerçekleştirilen davranışlar ısrarlı takip eylemlerine dahil edilebilir ancak yasal metinlere ısrarlı takibi her boyutuyla tanımlayan ve yaptırımlar uygulayan düzenlemelerin dahil edilmesi önleyici mekanizmaları güçlendirebilir.

Ciddi bir sorun olan ısrarlı takip eylemleri romantik olarak sevgi ifadesi öne sürülebilir. Şiddet uygulayan erkeğin sevgisini gösterme gerekçesine dayanan bu şiddet biçimi kadının kişisel haklarını ihlal eden süreci diğer şiddet türlerini ortaya çıkarabilir.

PSİKOLOJİK ŞİDDET

Tüm şiddet türlerinde olduğu gibi psikolojik şiddete de insan yaşamının her aşamasında rastlanabilir. Psikolojik şiddet, kişinin psikolojik olarak sindirilmesi ve benlik saygısının zedelenmesine neden olabilecek her türlü sözel ve fiziksel davranışlarla gerçekleştirilir. Ana akım söylemde her tür kişisel, kültürel ve yapısal dinamikler failin psikolojik şiddet uygulaması için gerekçe haline dönüşebilir. Genellikle bir ayrımcılık türünden temellenen bu şiddet türü ile günlük yaşamda sıklıkla karşılaşılabilir (Karakurt ve Silver, 2013). Yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, kronik hastalıklar, HIV'le yaşamak ve hatta hamile olmak dahi psikolojik şiddete maruz bırakılmak için bir gerekçe gösterilebilmektedir. Literatürde, çocukların ve ergenlerin (Kimber, vd. 2017), yaş almış kişilerin (Pillemer, vd. 2016), kadınların, LGBTİ+'ların (Chen, Jacobs ve Rovi 2013) ve HIV'le yaşayanların (Ruffell, 2017) psikolojik şiddete maruz bırakıldığına dair çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalardan genç kadınların daha çok psikolojik şiddete maruz bırakıldığı (Karakurt ve Silver, 2013), psikolojik şiddetin yeme bozukluğuna yol açtığı, LGBTİ+'ların cinsel kimlik ve yönelimlerinin ifşa edilmesi konusunda daha yoğun psikolojik şiddete maruz bırakıldığı, psikolojik şiddetin kendini ihmale neden olduğu ve yalnızlaştırdığı öğrenilmektedir. Dolayısıyla bireylerin kimlikleri ve sahip oldukları özelliklerin ataetkil bir toplumda dezavantaja dönüştürülmesi psikolojik şiddeti daha mümkün kılmaktadır. Bu sonuçlar psikolojik şiddetin ciddi sonuçlara neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Öte yandan şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bir unsur olduğunu, eşitsiz ilişkilerde ortaya çıkışının güç ilişkilerine dayandığını ve tüm bunların eril dinamiklere sahip olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Ataetkil bir toplumda sosyalleşmek erkeklere şiddet faili rolünü atarken kadınları da şiddete maruz kalmakla ilişkilendirir. Böylece kadın olmak şiddete maruz bırakılmak anlamına gelmektedir (Babcock, Jacobson, Gottman ve Yerington, 2000). Psikolojik şiddete diğer şiddet biçimleri gibi kadınların duygu, düşünce ve davranışlarının manipüle edilmesi amacıyla başvurulur (Carney ve Barner, 2012). Şiddet biçimi fark etmeksizin her tür olumsuzluk içeren davranışın kadınlar üzerinde

yıkıcı etkileri bulunmaktadır ancak psikolojik şiddet bilişsel süreçleri doğrudan etkiler. Bu nedenle şiddetin bıraktığı izler bütüncül bir şekilde değerlendirilmelidir (Boulette ve Andersen, 1985).

2014 yılında Hacettepe Üniversitesi ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) iş birliğinde Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma çoklu araştırma yöntemleri ve çeşitli değişkenlerle kadınların şiddet yaşantılarını ortaya çıkaran kapsamlı bir araştırmadır. Türkiye’de şiddetin görünümünü doğrudan ortaya koyan bu araştırmadan kadınların yüzde 44’ünün psikolojik şiddete maruz bırakıldığı öğrenilmektedir (KSGM, 2015). Her iki kadından birinin psikolojik şiddete maruz bırakılması ataerkinin psikolojik şiddet ile tezahür edişini somutlaştırmaktadır. Aynı araştırmadan 2012 ve 2013 yılları arasında Ankara Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğüne (ŞÖNİM) yapılan başvuruların yüzde 45’inin psikolojik şiddet temelli olduğu öğrenilmektedir. Ankara ŞÖNİM’in kurulmasının üzerinden geçen bir yılda yapılan başvuruların yarısının psikolojik şiddet temelli olması bu problemin yaygınlığının ciddi boyutta olduğunu göstermektedir.

Kadınların en çok maruz bırakıldığı şiddet eylemlerinin yüzde 54 ile 74 arasında kadının bulunduğu yeri her zaman bilmek istemek, yüzde 37 ile 60 arasında herhangi bir erkekle iletişim kurmasını engellemek ve son olarak yüzde 30 ile 43 arasında kadının giyeceği kıyafete karışmak olduğu bilinmektedir (KSGM, 2015). Bu davranışlar doğrudan sistematik bir zarar verme amacı taşımasa da her biri psikolojik olarak zarar vermektedir.

İstatistiklerde şiddetin azalmadığı görünse de fiziksel şiddetin kabul edilemez bir davranış biçimi olduğuna dair konsensüsün varlığından söz edebilir. Bu kabulün temellerinde cinsiyet eşitliği idealinin bulunma ihtimali ise tartışmalıdır. Fiziksel şiddete karşı çıkan bir toplumun ekonomik ve/veya psikolojik şiddete karşın benzer tepkiyi vermemesi düşündürücüdür. Psikolojik şiddetin fiziksel ya da cinsel şiddet gibi ciddi bir sorun olarak tanımlanmaması uygulanabilirliğini artırır. Bu şiddet türünün kimi zaman hafife alınabilmesi şiddet uygulayan kişilerin esasında psikolojik şiddet olan davranışları olağanlaştırıp normalleştirebilir.

Psikolojik şiddeti fark edebilmek için ne olduğuna dair detaylı kuramsal ve kanıta dayalı bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. İletişim kurma biçimleri çoğaldıkça söylemlerin ya da eylemlerin psikolojik şiddete dönüşmesi kolaylaşmaktadır. Bu bakımdan belirli iletişim kalıpları ile davranış biçimlerinin temelinde sistematik olarak psikolojik şiddet uygulama amacı olduğunun bilinmesi psikolojik şiddeti fark etmeyi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ayırt etmeyi kolaylaştırır (Bowling, Zimmerman ve Daniels, 2000). Ayrıca bu tür bilinç yükseltme çalışmaları feminist düşüncenin (Tong, 2018) ve feminist sosyal hizmet uygulamasının kesişiminde yer alır (Buz, 2009). Bilginin güç olarak kabul edildiği günümüzde özellikle bu tür gömülü şiddet türleri ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmak feminist bir eylemdir (Thompson, 2016). Şiddetle başa çıkabilmek için öncelikle geniş anlamda şiddetin ne olduğu ve dar anlamda hangi söylem ve davranışların psikolojik şiddet anlamına geldiği konusunda bilgi sahibi olmak gerekir.

Psikolojik Şiddeti Farklı Kılan Nedir?

Cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel kimlik çeşitliliğine yönelik şiddet ve nefretin temelinde ataerkil tahakküm yer alır. Bu amaca yönelik her davranış ve söylem şiddet olarak tanımlanabilirken bazı iletişim biçimleri ve davranışlarının kabul edilen şiddet tanımına dahil edilmesi her zaman kolay olmayabilir. Bunun nedeni eylem çeşitliliğin psikolojik şiddeti diğer şiddet türlerinden ayırmasıdır. Pek çok farklı biçimlerde uygulanma ihtimali olan psikolojik şiddete günlük yaşam pratiklerinde sıklıkla rastlanılabilir. Bu sıklık şiddeti nispeten sıradanlaştırarak görünmesini engellemektedir.

Şiddet döngüsü incelendiğinde fiziksel şiddet, öfkenin yükselerek davranışa dökülmesiyle ortaya çıkar. Gerginliğin artması sonucunda erkek fiziksel şiddet uygular ve ardından balayı aşaması gelir. Balayı aşamasında şiddet uygulayan erkeğin duyduğu pişmanlık hissi, kadından özür dilemek ve değişeceğine dair söz vermek gibi örüntülere dönüşür. Bu ifadelerle ilişkinin “eski” haline dönmesi için çabalayan erkek çok geçmeden gerginliğin yükselmesiyle birlikte yeniden fiziksel şiddete başvurur. Bu döngü kadının şiddetten uzaklaşmasını güçleştirir de kadının fiziksel şiddete maruz bırakılmadığı zamanların az da olsa istisna zamanların bulunduğu anlamına gelir (Wilson, 2019). Bu durumun tersine psikolojik şiddet, baskı ve güçsüzleştirme yoluyla kadının ruh sağlığına zarar verme amacını taşır. Bu yıldırma politikası şiddet uygulayan erkeğin yaşam biçimine dönüşerek kadının mütemadiyen psikolojik şiddete maruz bırakılmasına neden olabilir (Herrick ve ark., 2019; Lange ve Young, 2019). Psikolojik şiddetin kesintisiz bir şekilde devam etmesi kadının güçlenmesini engeller ve başa çıkma stratejilerinin yeterince işlevsel kullanılamamasına ya da yitirilmesine neden olabilir.

Fiziksel şiddete maruz bırakılan kadının vücudunda oluşan yaralanmalar kadının başta yakın çevresi tarafından fark edilerek gerekli formal ya da informal olarak koruyucu ve önleyici hizmetlerden faydalanmasını sağlayabilir. Bu noktada gözlenebilirlik şiddetin bir sinyali olarak algılanarak şiddetten uzaklaşabilme bakımından önem teşkil etmektedir ancak psikolojik şiddete maruz bırakılmak fiziksel şiddette olduğu gibi vücutta gözlenebilir izler oluşturmaz (Regier, Monge, Franklin, Wetherill, Teitelman, Jagannathan, Suh, Wang, Young, Gawrysiak, Langleben, Kampman, O'Brien ve Childress, 2017; Saldaña, Antelo, Almendros ve Rodríguez-Carballeira, 2019). Bu durum, izleri görünmeyen bir şiddet biçiminin fark edilmesini zorlaştırır ve kadının gerekli mücadele mekanizmalarına ulaşmasını geciktirir ya da engelleyebilir. Farkına varılmayan, olağanlaştırılarak normalleştirilen ve hatta hafifletilen bir şiddet olgusu şiddet öyküsünün başlangıcını oluşturarak uzun soluklu istismar sürecini mümkün kılabilir. Bu sürenin artması kadının baskı, tehdit, kısıtlama aracılığıyla ruh sağlığına olumsuz etki ederek tüm şiddet eylemlerine daha yoğun bir biçimde maruz bırakılmasını kolaylaştırabilir.

Psikolojik şiddet, zihinsel süreçlere, duygulara, davranışlara ve algılara etki ederek kadınları fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda etkiler. Örneğin sosyal izolasyon, sosyal destek mekanizmalarını işlevsiz kılarak kadını savunmasız bırakır. Şiddetten korunmak için önemli bir koruyucu faktör olan akran ve akraba desteğinin patolojik bir şekilde ortadan kalkması kadını güvencesiz bırakmakla birlikte bu

durumun zamanla kadın tarafından içselleştirilmesine neden olur. Ailenin her ne olursa olsun yıkılmamasını dayatan mitler de bunu pekiştirir. Sonuç olarak ne yaparsa yapsın şiddetten kurtulamayacağı düşündürülen kadın bir süre sonra mücadele etmeyi bırakarak sonsuz bir şiddet döngüsüne itilir (Lanier ve Maume, 2009). Öte yandan yalnızlaştırma politikasının bilincinde olan şiddet uygulayan erkek, “Arkadaşların seni kıskanıyor, çünkü sen çok güzelsin.” gibi söylemlerle başlayan ve “Onlar senin iyiliğini düşünmüyor.” gibi cümlelerle devam eden söylemler aracılığıyla şiddeti sistematik hale getirebilir. Bu manipülasyonun etkisiyle mevcut sosyal ilişkilerini “kendi kararıyla” kesmeyi düşünen kadının sosyal destek sistemi daralır. Şiddetten kaçamayacağını düşünen kadınların destek alabileceği kamu mekanizmalarının kadınları her koşulda desteklememesi ya da sınırlı destek sunabilmesi, şiddet suçlarının infazının gerçekleşmemesi, cezaların paraya çevrilmesi ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi hukuki kararlar da kadınların güçsüz hissetmesine yol açmaktadır.

Psikolojik şiddete maruz bırakılan herkes bu eylemin bir şiddet biçimi olduğunu fark etmeyebilir ya da bu davranışın toplumsal cinsiyet baskıları doğrultusunda ideal birlikteliğin unsurlarından biri olarak varsayabilir. Örneğin kıskançlık duygusu günümüz flört ilişkilerinde bir sevgi ölçütü olarak aranmaktadır. Partnere karşı beslenen sevgi ile kıskançlık arasında pozitif ilişki olduğu fikri patolojik sınırlamaları beraberinde getirir (Attridge, 2013). Bu sınırlamaların sevgi ifadesi olarak algılanması halinde tek taraflı baskı ile kuşatılmış bir ilişki biçimi ortaya çıkar (Chung, 2005).

Psikolojik şiddetin ciddi bir risk faktörü olması esasen baskının psikolojik temellere dayanmasından kaynaklanmaktadır. Kadını aşağılamak, yakınlarının yanında küçük düşürmek, fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etmek, hakaret etmek, görünüşünü ile alay etmek, kendisini yetersiz hissettirmek kadının benlik algısına ve benlik saygısına olumsuz bir şekilde yansır (Yun, Shim ve Jeong, 2019).

Kişinin kendi hakkındaki değer yargıları, tutum ve düşünceleri yoğun manipülasyon, hakaret ve tehdit süreçleriyle birlikte kimlik sorunlarının oluşmasına yol açabilir. Ayrıca olumsuz otomatik düşünceleri harekete geçirerek mevcut problem çözme becerilerine ket vurabilir. Çocuk yetiştirme biçimlerinin cinsiyete dayalı kurgulanması bu olumsuzlukların çocukluktan itibaren deneyimlenmesine neden olur. Kız çocuğu olmanın anlamları irdelendiğinde yapabilirliklerden uzaklaştırılan profillere rastlanır. Dowling, bu durumu *“Aslında özgürlük için değil, bunun tam tersi olan bağımlılık için eğitildik.”* şeklinde betimlerken sorunun kız çocuklarının yetiştirilme biçimlerinde olduğuna dikkat çekmektedir (1994:9).

Pratikte Psikolojik Şiddet

Geniş çaplı projelerle dilde dönüşüm hedefi tüm dünyanın gündeminde yer almaktadır (Erşen, 2018). “Şiddetsiz iletişim” olarak adlandırılan ve başta cinsiyetçi küfür, hakaret, lakap ve benzeri söylemlerin kaldırılarak yerine barışçıl ifadelerin getirilmesi amaçlanan bu tür çalışmalar güncelliğini korumaktadır (Wacker ve Dziobek, 2018).

Dildeki cinsiyetçi ifadelerle başlayan psikolojik şiddet, tehdit ve hakaret söylemleri ile devam eder ve saldırgan davranışlara dönüşür. Şiddet içerikli eylemleri destekleyen söylemlerin ana akım iradeye teslim olan dil kullanımındaki yaygınlığı psikolojik şiddet faili olmayı kolaylaştırır. Doğrudan kadın bedenini hedef alan küfürlerin konuşma esnasında bir bağlaç kadar kolay kullanılabilmesi dilin cinsiyetini ortaya çıkarır. Şaşıрма, korkma, mutlu olma ya da acı hissetme gibi anlık olaylara verilen tepkilerde dahi kadını ikincilleştirerek cinsel obje kılan fiillerin kullanılması ve bu söylemlerin pek çoğunda yine ataerki tarafından kutsallaştırılan anneliğin hedef alınması psikolojik şiddetin ataerkinin elverişli araçlarından biri olduğunu gösterir (Thelwall, 2008).

Psikolojik şiddet biçimleri oldukça geniş bir yelpazede yer almaktadır. İnsan ruh sağlığı çevresel faktörlerden etkiye açık bir yapıdadır dolayısıyla zarar verme amacı taşıyan her türlü söylem ve davranış psikolojik şiddet ifadesi olabilir. Yapısı gereği oldukça çeşitli şekilde tezahür edebilen psikolojik şiddet, anlaşılabilir olması bakımından söylem ve eylem yolu olmak üzere iki biçimde incelenebilir.

Söylem Yoluyla Psikolojik Şiddet

Dilin ideolojik kullanımı güçlenme bakımından son derece önemlidir (Cankurtaran, Akoğlu ve Sakarya, 2020). Eşitlikçi ve güçlenme odaklı bir dilin kullanılması özgürleştirici uygulama temelinde baskı karşıtı uygulamaya doğru uzanan bir praksis inşa edilebilir. Bunun tersine güçsüzleştirici pratiklerle yapabilirliklerin kısıtlanmasına neden olan söylemler de dilin kullanımıyla doğrudan etkilidir (O'Connor, 1995). Şiddet uygulayan erkeklerin kullandığı kelimeler ve bu kelimelerin kadınlar üzerindeki yansımaları psikolojik şiddeti oluşturur. Bu tür söylemler farklı biçimlere bürünerek kadınların duygu, düşünce ve davranış biçimlerini etkiler. Dilin kullanımı söz konusu olduğunda sayısız olasılık mümkündür ancak yapılan çalışmalardan hareketle söyleme dayalı psikolojik şiddet biçimleri aşağıdaki şekilde ele alınabilir.

- Hakaret ve küfür etmek, psikolojik şiddet söylemlerinde öne çıkmaktadır. Kadınların kişiliğine, görünüşüne, kök ailesine olumsuz anlam taşıyan kelimelerle saldırmak sıklıkla rastlanan bir psikolojik şiddet biçimidir. Kadını değersizleştirerek benlik saygısını zedeleyen bu söylemler eril dinamiklerden beslenir. Genellikle cinsiyetçi ifadelerin kullanıldığı küfürlerde ise kadın bedeni insandışılaştırılır. Kadını cinsel bir obje olarak kabul eden bu fiillerde toplumsal cinsiyetin erkekliğe atfettiği kontrol haizliği bir güç gösterisine dönüşür. Türkiye’de kadınların yüzde 37’sinin küfür içerikli sözlere maruz bırakıldığı bilinmektedir (KSGM, 2015).
- Tehdit etmek, göz dağı vermek ise birlikte tartışılabilen ve farklı yönleri bulunan psikolojik şiddet biçimleridir. Kadının kendisine, çocuğuna, sevdiği insanlara, evcil hayvanlara veya objelere zarar vermekle korkutmak bir psikolojik şiddet biçimidir (Faver ve Strand, 2007). Esasında sahip olduğu fiziksel gücü kullanabileceğine dair yıkıcı eylemlerden bahseden erkeğin nihai amacı kadına istemediği şeyleri yaptırmaktır. Tehdit ile ekonomik veya cinsel şiddet uygulamak gibi

şiddeti yeniden üreten bir ilişki kuran erkekler, kimi zaman da kadınların özgürleşmelerine yönelik bazı davranışlarda bulunmamaları amacıyla bu tür söylemler kullanabilirler.

Göz dağı vermek ise doğrudan kadın üzerinden planlanmayan ancak söylemin içerisinde bulunan şiddet olasılığının örtük bir mesaj olarak kadına iletilmesini sağlar. Örneğin erkeğin başkalarına yapmış olduğu kötü muamelelerden kadına bahsetmesi, kadına yönelik olmasa da diğer herhangi bir hayvana ya da eşyaya şiddet uygulaması gibi davranışlar örnek verilebilir. Türkiye’de kadınların yüzde 21’i korkutma ve tehdit içeren sözlerle maruz bırakılmaktadır (KSGM, 2015).

- Ataerkil yapıda davranışlarının sorumluluğunu almaktan muaf tutulan erkekler, kadınları kolayca suçlayabilmektedirler. İçinde bulunulan ilişkide partnerinin kendisini şiddet uygulamak zorunda bıraktığını iddia eden erkekler suçluluk duygusundan arınarak olumsuz ilişki biçiminden kadınları sorumlu tutarlar (Brown, 2012). Suçluluk duygusu hissettirilen kadın, bu duyguyu içselleştirerek şiddet yaşantısına göz yummak için manipülasyona maruz bırakılabilir. Sonuç olarak şiddet uygulayan erkek vicdani bir rahatlama ile şiddet uygulamaya devam eder. Yalnızca şiddet öyküsünü değil, gündelik yaşamda deneyimlenen olumsuz yaşantıların nedenini kadına atfeden erkekler kadının ruh sağlığına olumsuz etkilerde bulunacak söylemlerde bulunurlar.
- Alay etmekle kadına psikolojik şiddet uygulayan erkekler, kadınların dış görünüşlerini, duygu durumlarını, becerilerini, girişimlerini ve ürettiklerini hedef alırlar. Kadınların kendilerini kötü hissetmelerine neden olabilecek her türlü sözü kullanarak küçük düşürmeyi hedeflerler. Vücudu hedef alarak kadının benlik saygısının zedelenmesine neden olan bu söylemler beden algısına saldırmak amacıyla kullanılır. Bu tür söylemlerle kadını güçsüzleştirmeyi amaçlayan şiddet uygulayan erkekler bu davranışı hem kadınla kişisel ilişki kurarken hem de bir grup ya da topluluk içerisinde de gerçekleştirirler. Akranlarının yanında kadınla alay ederek topluluk önünde küçük düşürme amacı bulunmaktadır (Strauchler, McCloskey, Malloy, Sitaker, Grigsby ve Gillig, 2004).
- Eleştiri, yapısı gereği gelişimi destekler ancak mütemadiyen ve kasıtlı olarak karşıdaki kişinin kötü hissetmesine neden olabilecek yersiz eleştiri gelişmeyi değil aksine gerilemeyi ortaya çıkarır. Alay etmekten farklı bir yerde konumlanan yıkıcı eleştiriye dayalı psikolojik şiddet, kadının başarısızlık duygusunu besleyerek bunu içselleştirmesini sağlar.
- İlişkiye dair bazı söylemler de psikolojik şiddeti hedefliyor olabilir. Örneğin partnerinin kendisinden ayrılamayacağını, ayrılırsa yoksulluk içinde yaşayacağını, seks işçisi olacağını söyleyen şiddet uygulayan erkek, “Bensiz yapamazsın.” söylemleri ile kadını çaresiz ve savunmasız bırakmayı hedefleyen şiddet söylemlerinde bulunabilir. Bu tür söylemlerin ataerkil bir toplumda haklı bulunması şiddete maruz bırakılan kadın yalnızca partnerinden değil çevresi tarafından da baskılanarak şiddet sarmalından uzaklaşamamasına neden olur (Boulette ve Andersen, 1985).
- Sevgi ve güven inşası da psikolojik şiddet söylemlerinin araçları haline gelebilir. Şiddet uygulayan erkeğin tüm şiddet içerikli davranışlarına kadının boyun eğmesi halinde kendisinin ona sevgi besleyeceğine dair bir algı oluşturan erkek, zaman zaman tüm şiddet davranışları için

özür dileyerek bir daha tekrarlamayacağını vaat eder ancak çok geçmeden yeniden şiddet uygulayan erkek, kadının güven duygusuna zarar vererek psikolojik şiddet uygulamış olur (Lammers, Ritchie ve Robertson, 2005).

- Özel hayatın gizliliğini ihlal etmek de psikolojik şiddet içerisinde değerlendirilmelidir. Partnerler arasında yaşanan ve özel kalması istenen her tür yaşantıyı veya sırrı üçüncü kişiye söylemek partnerlerin özel yaşam alanını ihlal eder. Bu ihlal tarafların hem kendisine hem de partnerine olan güven duygusunu sarsarak güvensiz bir ilişkinin içerisinde bulunmanın getirdiği ruhsal bunalımlara yol açabilir. Ayrıca bu tür durumlar boşanma nedeni sayılmaktadır.

Kadınlar üzerinde baskı kurmak ve bu baskının devamlılığını sağlamak için psikolojik şiddete sıklıkla başvurulmaktadır. Yukarıda örneklerle çeşitlendirilen ve sözel olarak uygulanan psikolojik şiddet biçimlerinin sayısı artırılabilir. Genel olarak çizilen çerçeve dışında kişilerin sahip oldukları kişisel benzersiz özelliklerine saldırgan ifadelerle yaklaşmak psikolojik şiddetin her ilişkide farklı formlara bürünebileceğinin bir göstergesidir.

Eylem Yoluyla Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet kişinin ruhsal sağlığına zarar vermeyi hedeflerken bazı davranışlar aracılığıyla da gerçekleşebilir. Bu davranışların fiziksel şiddetle farkı, fiziksel gücü doğrudan kadına yönlendirmek yerine kadının iradesini kontrol etmek amacıyla farklı davranışları zorunlu kılmaktır. Öte yandan bu davranışlarda bulunmanın yanı sıra beklenen davranışlarda bulunmama da psikolojik şiddetin bir göstergesi olarak sayılabilir. Eyleme dayalı psikolojik şiddet biçimleri;

- Kadınların, şiddet uygulayan erkek tarafından günlük yaşam aktivitelerinin sınırlandırılması bir şiddet biçimidir. Kadınların tek başına dışarı çıkmasını engellemek, dışarı çıktığında onay bulunmaksızın eşlik etmek, kamusal alanda geçirilen vakitlerde kadının hareketlerini gözetimde tutmak gibi davranışlar psikolojik şiddetin diğer bir boyutudur. Erkekler tarafından kadınların kamusal yaşamda aktif olmalarının engellenmesi durumuna kadınların sağlık kuruluşlarına gitmesine erkeklerin kendilerini izin verici statüde konumlandırmaları örnek verilebilir. Türkiye’de, kadınların yüzde 23,7’si sağlık kuruluşuna giderken birlikte olduğu erkekten izin almak yükümlülüğü hissetmektedir (KSGM, 2015).
- Sosyal izolasyon ise kadınları pek çok bakımdan destekleyen sistemlerin kadının çevresinden uzaklaştırmayı sağlayan sistematik bir şiddet davranışıdır. Türkiye’de kadınların yüzde 8,7’sinin ailesiyle, 12,3’ünün ise arkadaşlarıyla görüşmesi birlikte olduğu erkek tarafından engellenmektedir (KSGM, 2015). Kadını kök ailesi ile görüşmesine izin vermemek ve arkadaşlarıyla iletişim kurmasını engellemek gibi eylemler kadının ihtiyaç duyduğunda destek talep edebileceği kişilere ulaşılabilirliği azaltmaktadır. Özellikle şiddete karşı koruyucu bir role sahip olan sosyal desteğin bu şekilde engellenmesi uzun soluklu şiddet öykülerine neden olabilir. KSGM’nin araştırmasından (2015) kadınların şiddete maruz bırakıldıklarında en çok desteği ailelerinden ve yakın arkadaş çevrelerinden beklediği öğrenilmektedir. Psikolojik şiddetin bu

biçimi önemli bir koruyucu faktörü ortadan kaldırmaktadır. Erkek egemen bir aile ya da sosyal çevre de bu şiddeti normalleştirdiğinde çift yönlü baskı ortaya çıkar. Bu nedenle şiddetle mücadele mekanizmaları kurgulanırken sosyal hukuk devleti olmanın gerekliliği ile şiddete maruz bırakılan kadının başvuru yapmasını beklemek yerine riskli olarak tanımlanan koşullara sahip olan kişilerin dahil edildiği tarama çalışmaları gerçekleştirilebilir. Böylece partnerinin uyguladığı psikolojik şiddeti kadının yakın çevresi normalleştirse dahi devletin refah kurumları buna izin vermeyip gerekli hizmetleri sağlamalıdır. Aksi takdirde partner baskısı diğer şiddet türlerinin eklemlenmesini kolaylaştırarak can güvenliği tehdidini ortaya çıkarabilir.

Sosyal izolasyonun cinsiyetlendirilmiş diğer bir boyutu ise kadının herhangi bir erkekle görüşmesine izin vermemektir. Araştırmada, kadınların yüzde 43,4'ü kendilerinin bir erkekle konuşmasına partnerlerinin sinirlendiğini ifade etmiştir.

- Diğer bir davranış ise kadının nerede olduğuna dair her zaman bir delil istemektir. Bu delil genellikle akıllı telefonlar aracılığıyla mevcut konum bilgisinin paylaşılması ya da bulunulan ortamın görsellendiği fotoğraflardır. Kadınların yüzde 61,2'si, partnerinin sıklıkla nerede olduğunu bilmek istediğini ifade ederek psikolojik şiddetin dijitalleşebildiğini ortaya çıkarmışlardır (KSGM, 2015).
- Günümüzde sosyal medya kullanımının yaygınlığı ve bilginin bulut teknolojilerine taşınması internetin bir insan hakkı oluşuna dair tartışmaları ortaya çıkarmıştır (Payne ve Askeland, 2008). Erkeklerin birlikte yaşadıkları kadınların sosyal medya kullanma durumlarına müdahale etmeleri, kadınların kullandığı hesapları kontrol etmeleri ya da şifrelerini zorla öğrenmeleri bu tartışmaların önemli bir derecede gerisinde kaldığını kanıtlamaktadır. Erkekler, kadınların yüzde 17,9'unun sosyal medya kullanmasına engel olmaktadır (KSGM, 2015). Davranışı kısıtlayıcı bu eylem, mevcut imkanlardan kadınları alıkoyarak toplum içerisinde var olma niteliğini olumsuz etkilemektedir.
- Toplumsal cinsiyet normları kadınların kıyafetleri ve kullandıkları renkleri de baskılamaktadır (Akpınar, Bakay ve Dedehayır, 2010). Aynı araştırmaya göre kadının giymek istediği herhangi bir kıyafeti giymesine izin vermeme oranı yüzde 33,6'dır. Türkiye'de her üç kadından birinin kendi kıyafetlerini istediği gibi seçememesi cinsiyete dayalı şiddetin geniş boyutlara sahip olduğunun bir göstergesidir. Kadınların kendi bedenleri hakkında karar almalarını engelleyen bu tutum kadınlara yönelik pek çok baskının da temelini oluşturur.
- Kimi zaman herhangi bir eylemde bulunmamak da şiddete psikolojik boyut kazandırabilir. Örneğin romantik ilişkilerde partnerin görmezlikten gelinmesi (ignoring), duygusal ihtiyaçlarına karşılık verilmemesi gibi eylemsizlikler de psikolojik şiddet olarak ele alınabilir. KSGM tarafından yapılan araştırmaya (2015) katılan kadınların yüzde 17,9'u partnerleri tarafından ihmal edildiklerini belirtmişlerdir.
- Son olarak kadını çıplak bir biçimde evin dışına kilitlemek ve yoğun trafikte otobanda yürütmek gibi davranışlar da psikolojik şiddet başlığı altında ele alınmaktadır (Boulette ve Andersen, 1985).

Kadının kendisini kötü hissetmesine neden olan bu davranışlar kadınların başta ruh sağlığı olmak üzere iyi oluşlarına son derece olumsuz etki etmektedir (Lammers ve ark., 2005).

PSİKOLOJİK ŞİDDETİN SONUÇLARI

Psikolojik şiddet, kadının duygulanım ve düşünme biçimine etki ettiği için ruhsal problemlerin oluşmasına neden olabilir (Karakurt ve Silver, 2013). Bu problemler, sahip olunan sosyal destek mekanizmaları ve baş etme stratejileri gibi güçler kullanılarak ortadan kaldırılabılır ancak partneri tarafından psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlarla yapılan çalışmalarda psikolojik şiddetin kadınların baş etme stratejilerini olumsuz etkilediğine dair sonuçlara ulaşılmıştır (Coker, Davis, Arias, Desai, Sanderson, Brandt ve Smith, 2002). Bu şiddet türüne maruz bırakılmak kadının zarar görmesine neden olur ve hem fizyolojik hem de ruhsal sorunlarla sonuçlanabilir (Jewkes, 2010).

Psikolojik Şiddetin Fizyolojik Sonuçları

Psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlarda, genel fiziksel hastalıkların arttığı (Johnson, John, Humera, Kukreja, Found ve Lindow, 2007), açıklanamayan göğüs ağrısı (Eslick, Koloski ve Talley, 2011), fibromiyalji (Häuser, Kosseva, Uceyler, Klose ve Sommer, 2011), cinsel işlev bozukluğu (Lutfey, Link, Litman, Rosen ve McKinlay, 2008) gibi fiziksel rahatsızlıkların ortaya çıktığı bilinmektedir. Ayrıca fiziksel şiddet olmaksızın yalnızca psikolojik şiddete maruz bırakılmanın 2,6 kat PMS (premenstrüel sendrom) riskini ortaya çıkardığı bilinmektedir (Bertone-Johnson, Whitcomb, Missmer, Manson, Hankinson ve Rich-Edwards, 2014). Hamileyken psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlar, herhangi bir şiddete maruz bırakılmayan kadınlara oranla iki kat daha fazla zorlu doğum süreci yaşamaktadır (Gentry ve Bailey, 2014). Japonya’da yapılan bir çalışmada psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınların günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmekte zorlandığı ve kadınların genel sağlık durumlarının kötüye gittiği saptanmıştır (Yoshihama, Horrocks ve Kamano, 2009).

Sistematik psikolojik şiddetin neden olduğu bu fizyolojik sonuçlardan psikolojik şiddete maruz bırakılmakla fizyolojik sağlığın kötüye gitmesi arasında önemli bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Yaşam kalitesinin düşmesine neden olan bu tür fizyolojik rahatsızlıklar kadınların toplumsal cinsiyete dayalı psikolojik şiddeti ne kadar derin deneyimlediklerinin altını çizmektedir.

Psikolojik Şiddetin Psikolojik Sonuçları

Psikolojik şiddete maruz bırakılmak kadınlar için çeşitli sonuçlara Yapılan çalışmalara göre psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlarda, yeme bozuklukları, (Waller, Corstorphine ve Mountford, 2007), intihar düşüncesi ve girişimleri (Wolford-Clevenger, Grigorian, Brem, Florimbio, Elmquist ve Stuart, 2017), depresyon (Estefan, Coulter ve VandeWeerd, 2016), post travmatik stres bozukluğu (Wangel vd., 2016), düşük stres toleransı ve anksiyete (Banducci, Lejuez, Dougherty ve MacPherson, 2017) gibi psikolojik sorunların meydana geldiği bilinmektedir. Ayrıca kadınların sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanmaya başladığı, halihazırda kullanan kadınlarda ise kullanım miktarlarının arttığı

sonuçlarına ulaşılmıştır (Banducci, Felton, Bonn-Miller ve Lejuez, 2018; Junglen, Hruska, Jensen, Boros ve Delahanty, 2019; Lee ve Shin, 2011; Tiwari, Gray, Jenkinson ve Carson. 2018).

Psikolojik şiddetin asıl hedefi kadının ruhsal olarak zarar görmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınların önemli sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı psikolojik şiddet, kadınları cinsiyetlendirilmiş bir ruhsal yıkım sürecine maruz bırakmaktadır.

Psikolojik Şiddetle Mücadelede Sosyal Hizmet

Mesleki uygulamalar yürütürken şiddete maruz bırakılan kadınlardan şiddete karşı etkin ve kararlı bir mücadele vermelerini beklemek özellikle psikolojik şiddet olgularında yetersiz profesyonel desteğe işaret eder. Bu tür durumlarda sosyal insanın eleştirel düşünce ile irdelenerek kadın olmakla ilgili tüm kodlamalar çocukluktan itibaren göz önünde bulundurulmalıdır. İçinde yetiştiğimiz toplumun ataeril örüntüleri içselleştirmesi çocukluktan itibaren genital belirlenimci bir bakış açısıyla yapay cinsiyet rollerini üstlenerek yetişmemize neden olur. Kız çocuklarından ses çıkarmamaları, taleplerini söylememeleri ve şikâyet etmemeleri yani “hanım hanımcık” olmaları beklenir. Bu kabuller benzer biçimde yetişkinlikte de yeniden üretilir. Örneğin, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınları yoğun baskılarla sessizleştirerek şiddet döngüsünde yaşamalarını “normalleştirir”. Kutsal aile mitinin yaygınlaştırılmasıyla birlikte ailelerinin yıkılmasından korkmaları, çocuklarının babasız kalacağı konusundaki endişeleri, gidecek bir evlerinin bulunmadığı fikri gibi kadınları şiddet içeren ortama mecbur bırakan argümanlar kadınların şiddetten uzaklaşmalarını doğrudan engeller. Üstelik erkeklerin esas faili olduğu şiddetin ortaya çıkmasında kadınları suçlayan platformlar kadınların suçluluk duymalarına neden olarak mevcut istismarı kimseye söylememelerine yol açar (Nel ve Govender, 2019) böylece patolojik deyişlerden olan “*Kol kırılır yen içinde kalır.*” cümlesi pratikte karşılığını bulur.

Bu bilgiler ışığında şiddete maruz bırakılan kadınların resmî kurumlara şiddet hakkında bildirimde bulunması her zaman kolay ve mümkün olmayabilir. Bu tür dinamikler sosyal hizmet uygulamasında gözden kaçırılmamalıdır.

Sosyal hizmet uzmanı, gerçekleşen görüşmelerde gözlem becerisine sıklıkla başvurmalı ve kadınların kullandıkları kelimelerden, beden dillerinden ve jest ve mimiklerinden elde edebilecekleri her tür mesaja açık olmalı. Özellikle psikolojik şiddete maruz bırakılarak baskı altında bırakılan kadınların psikolojik iyi oluş hallerine dair gözlemler hayati önem taşır. Bu tür olgularda maruz bırakılan şiddetin psikolojik zararlarının en aza indirilmesi için psikoloğa yönlendirilen kadınlarla yürütülen sosyal hizmet uygulamaları çok disiplinli bir biçimde yürütülmelidir. Şiddetle ilgili resmi işlemlerin sosyal hizmet uzmanıyla birlikte yürütülürken eş zamanlı olarak psikolojik destek sağlanması kadının uzun süre boyunca maruz bırakıldığı izolasyondan kurtulmasında önemli bir mücadele mekanizması işlevi taşır. Hizmet alan kadının ve sosyal hizmet uzmanının birlikte planladıkları sosyal hizmet uygulamasına istinaden pek çok hedef ortaya koyulabilir. Mevcut ihtiyaçlara, konut, sağlık, çevre, eğitim hakkı olarak yaklaşılmalı ve bu hakların yerine getirilmesi için

bağlantı kurucu, savunucu, danışmanlık gibi roller hayata geçirilmelidir. Ayrıca yürütülen tüm mesleki çalışmalarda hizmet alanların kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğu unutulmamalı ve hiçbir mesleki uygulama hizmet alanlara dayatılmamalıdır.

Bunların yanı sıra günümüzde yürürlükte olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un üçüncü, dördüncü ve beşinci maddelerinde yer alan koruyucu ve önleyici tedbirler, şiddetin her türüne karşı mesleki uygulamaları ve mücadeleyi mümkün hale getirmektedir. Bu tedbirlerin birkaçı doğrudan psikolojik şiddetin önlenmesi amacıyla düzenlenmiştir. Örneğin Kanun'un 5/1 maddesinde yer alan (a, e, f) önleyici tedbirler, psikolojik şiddete karşı yasal bir koruma işlevi görmektedir.

Şiddet uygulayan kişinin korunan kişiye yönelik tehdit, hakaret, küçük düşürücü her türlü eylemlerde bulunmasını (a), korunan kişinin eşyalarına zarar vermesini (e) ve korunan kişiyi herhangi bir iletişim aracılığıyla rahatsız edilmesini engelleyen bu tedbirler (f), toplumsal cinsiyete dayalı psikolojik şiddetle mücadelede uygulanmakta olan yasal mekanizmalardandır.

Psikolojik şiddete maruz bırakılmış kadınlarla mikro düzeyde çalışmak her alanda olduğu şiddet alanında da sosyal hizmet uzmanlarına belirli sorumluluklar yükler. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet temelinde yürütülen çalışmalarda uzmanların feminist sosyal hizmet perspektifini benimsemesi ve cinsiyetlendirilmiş bir toplumda kadın olmanın hangi sosyal inşayı beraberinde getirdiğine dair farkındalığının bulunması gerekmektedir. Feminist sosyal hizmetin kavramlarına uygulamada yer açmak ve politik bir eylem olarak eşitliğin sağlanması için feminist perspektifi benimsemek gerekir (Buz, 2009). Psikolojik şiddet gibi belirli koşullar altında saptanması güç olan problemleri fark edebilmek için gerekli yetkinliklere ulaşma sorumluluğu uygulama alanının her aşamasında bulunmaktadır. Yürütülen çalışmaların niteliği koruyucu ve önleyici olarak ikiye ayrılabilir. Koruyucu işleviyle psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlarla yürütülen çalışmalarda hayati öneme sahiptir. Kadınların bu durumu fark etmelerini sağlamak, sahip oldukları hakları bildirmek, koruyucu mekanizmalar hakkında bilgi vermek gibi önemli adımlar kadınların şiddet ortamına geri dönmelerini engelleyebilir. Ayrıca tüm bu süreçler hakkında çalışma yürütülürken güven ortamının sağlanması kadının hizmet alma kararını verebilmesi bakımından önemlidir. Aksi takdirde güvende hissetmediği ancak tanıdığı ortam olan şiddet öyküsü olan evi bir devlet kurumuna ya da sivil toplum kuruluşuna tercih edebilir. Bu nedenle yürütülebilecek süreçler hakkında belirsizliğin giderilmesi gerekir. Öte yandan önleyici mekanizmalar aracılığıyla kadınlarla bilinç yükseltme çalışmaları gerçekleştirilebilir, kadınların kendilerini ve çevrelerindeki kadınları koruyabilmeleri için farkındalığa sahip olmaları sağlanabilir. Son olarak psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınların psikolojik iyi oluş halinin yeniden kazanılması bakımından ihtiyaç duydukları hizmetlerin hayata geçirilmesi için vaka yönetimi yaklaşımı kullanılabilir (Altındağ, 2020).

Bir sosyal hizmet uzmanının çalıştığı alan fark etmeksizin toplumsal cinsiyetin kadınlar üzerindeki etkisi hakkında farkındalığa sahip olması gerekir. Uzmanlar, gerçekleştirdikleri çalışmalarda şiddetin

her boyutunu düşünmelilerdir. Özellikle psikolojik şiddet gibi yardım edici meslek elemanları tarafından daha kolay fark edilebilen şiddet biçimleri hakkında farkındalığa sahip olmaları ve literatür bilgisinin pratikteki karşılığını yakalamaları pek çok olgunun başarıyla sonuçlanmasını sağlayabilir. Her alanda başvurulması gereken ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulaması ile birlikte diğer özgürleştirici yaklaşımların sunduğu değerler düşünülerek mesleki uygulama gerçekleştirilmelidir (Cankurtaran ve Beydili, 2016). Ayrıca meslek elamanlarının, dilin kullanımı hakkında farkındalığa sahip olmaları önemlidir. Böylece dildeki cinsiyetçi, ayrımcı ve ötekileştirici unsurlardan ve psikolojik şiddeti üreten söylemlerden uzaklaşmak için alan oluşturmaları daha mümkün hale gelebilir. Ayrıca bu dönüşümün başta şiddete maruz bırakılan kadınlara hizmet sunan polis, jandarma, sağlık çalışanları ve yerel yönetimlerin ilgili birimleri olmak üzere tüm toplumda yaygınlaştırılması için uygulamalar yürütülmelidir. Örneğin, Kütahya ŞÖNİM¹ tarafından 2018 ve 2019 yıllarında Eşitlik Okulu Projesi yürütülmüştür. Bu proje kapsamında pek çok kitle ile toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgilendirme oturumları gerçekleştirilmiştir. Bu oturumların içerisindeki etkinliklerle dildeki ayrımcı ve zarar verici ifadelerin tespit edilmesi ve kullanılmaması için farkındalık sağlamak amaçlanmış, sevgi dilinin oluşturulması hedeflenmiştir. Buna benzer çalışmaların kapsamlı olarak uygulanması dildeki dönüşümü ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak bakımından önemlidir.

Bilinç yükseltme çalışmaları feminist tarihte olduğu gibi sosyal hizmet gruplarında da uygulanabilir. Bu tür bir uygulamanın hem dayanışmak hem de farkındalık kazanmak gibi çok boyutlu kazanımları olabilir. Destek grupları kurularak psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlar için sağaltıcı uygulamalar gerçekleştirilebilir ve aynı zamanda grup çalışmaları aracılığıyla olumlu yaşam deneyimleri edinebilmenin güçlendirici etkisinden faydalanılabilir. Şiddete maruz bırakılmak kadınlar için kimi zaman utanç verici bir öykü olarak kodlanabilmektedir. Özellikle bu şiddetin sistematik olması ve psikolojik iyilik halini tehdit etmesi önemli sorunlara neden olabilir. Bu nedenle ortak deneyimlere sahip olan kadınların yargılanmaksızın katarsis yaşayabilmesi sağaltım rolü görebilir.

Makro boyutta gerçekleştirilen çalışmalardan olan ulusal eylem planları, sosyal hizmet sunumu bakımından önem arz etmektedir. KSGM tarafından uygulanmakta olan eylem planları pek çok kurum ve kuruluşla sorumluluk yüklemekte ve konuya ilişkin bakış açıları geliştirmektedir. Bu doğrultuda güncelliği devam eden iki eylem planına değinilecektir.

- 2018 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (belirtilen tarihteki ismi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) 2018 ve 2023 yıllarını kapsayan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nı yürürlüğe koymuştur. Bu planda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve eğitim, ekonomi, sağlık, karar alma mekanizmalarına katılım ve medya göstergelerinde oluşturulması planlanan politikalar aracılığıyla kadınların ve kız çocuklarının güçlenmelerini sağlamak hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda pek çok farklı kurum ve kuruluşla iş birliği yaparak İstanbul Sözleşmesi'nin taahhüt ettiği eylemlerin hayata geçirilmesi planlanmıştır.

¹ <http://www.kutahya.gov.tr/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-kutahya-ili-eylem-planı-2018---2021>

Psikolojik şiddetle mücadele etmek bakımından Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ile iş birliğinde Akademide Kadın Çalışmaları ve Sorunları Birimi kurulmuştur. Bu birimin amacı kadınların iş yerinde maruz bırakıldığı psikolojik tacizler ve diğer cinsiyetçi yargılara yönelik bilgi üretimi sağlamaktır (KSGM, 2018). Ancak kadınların güçlenmelerini amaçlayan bu eylem planında şiddete maruz bırakılan ve boşanmak isteyen kadınların boşanmak için güçlü hissetmemeleri ve bu nedenle boşanamamaları halinde nasıl güçlenebileceklerine değinilmemiştir. Ayrıca psikolojik şiddeti yalnızca iş yerinde psikolojik taciz olarak ele alması ev içi psikolojik şiddetin görünürlüğünü azaltmaktadır.

- 2021 yılında 2021 ve 2025 yıllarını kapsayan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele, IV. Ulusal Eylem Planı yürürlüğe koyulmuştur. Bu eylem planı doğrudan kadına yönelik şiddetten bahsetse de toplumsal cinsiyeti göz önünde bulundurmadan şiddeti açıklaması ve çözüm önerileri planlaması sorunun temelini görünmez kılmaktadır. Ayrıca kadınlara yönelik şiddeti önlemeyi hedeflemesine rağmen şiddet tanımlarında “kişinin, birinin” gibi cinsiyetsiz zamirler kullanılması kadınların yalnızca kadın olmalarından kaynaklanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılmaları konusunda kabullerin sorgulandığını ifade etmektedir. Eylem planında bulunan beş hedefin temel amacı şiddete sıfır tolerans ilkesini geliştirmektir. Eylem planından bu hedefler doğrultusunda şiddet hakkında farkındalık çalışmalarının yapılacağı öğrenilmektedir (KSGM, 2021). Bu çalışmaların içeriğinin geliştirilmesinde ve uygulanmasında sosyal hizmetin özgürleştirici değerlerini dikkate almak önemlidir. Ayrıca bu faaliyetlerin planlanmasında sosyal hizmet akademisi ve sosyal hizmet uzmanları ile iş birliği yapılarak hem özgürleştirici uygulamalar hayata geçirilebilir hem de sosyal değişimin sağlanması amaçlanabilir.

Son olarak uygulanmakta olan politikaların dayandığı verilerin güncellenmesi önemli bir politika adımıdır. Örneğin 2014 yılında gerçekleştirilen ve Türkiye’deki şiddeti etraflıca ortaya koyan araştırmanın yenilenmesi ve eski sorunların günümüzdeki hali öğrenilmeli, güncel sorunlar görünür hale getirilmelidir. Sosyal hizmet uzmanlarının araştırmacı rolleri bu tür çalışmalarda yer almaları ya da kendilerinin sosyal hizmet araştırmaları gerçekleştirmeleri hizmet sunumları için bir fırsattır. Ayrıca dilin cinsiyetçi ve ayrımcı kullanımlarına dikkat çeken kapsamlı çalışmalar yürütülebilir. Dilin zihniyetini değiştirmeyi amaçlamak dilde başlayan pek çok şiddet biçiminin önlenmesi için iyi bir adım olabilir. Son olarak şiddet ve benzeri tüm sorunlar yalnızca şiddete maruz bırakılan kişileri ya da uygulayıcıları değil tüm toplumu ilgilendirir. Bu nedenle şiddet içeren dilin toplumsal dönüşümü sağlamak toplum refahının sağlanması için temel gerekliliklerden biri olarak varsayılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Cinsiyetli toplum düzeninde kadına yönelik şiddetin farklı boyutları bulunmaktadır. Bunlardan biri olan psikolojik şiddet, kadınların ruhsal açıdan zarar görmelerine neden olan söylem ve eylemler

aracılığıyla gerçekleştirilir. Psikolojik şiddet yapısı gereği kadınların fizyolojik ve psikolojik problemler yaşamalarına neden olmaktadır.

Psikolojik şiddet, sosyal destek ağlarından uzaklaştırmak, yapabilirliklerini engellemek ve özgüvenlerini azaltmak suretiyle kadınları şiddetten kurtulmak için bir hamle yapmaktan alıkoymaktadır. Şiddete maruz bırakılmak nedeniyle başa çıkma becerilerinde meydana gelen gerilemeler şiddetin hüküm sürdüğü problematik bir romantik ilişkinin zorla sürdürülmesine neden olmaktadır.

Fiziksel şiddet gibi doğrudan gözlenebilir olmaması nedeniyle psikolojik şiddetin fark edilmesi güçtür. Özellikle eril değerler benimsendiğinde bu şiddetin normalleştirilmesi ya da görmezden gelinmesi söz konusu olabilir. Ayrıca şiddete maruz bırakılan kadınların bu değerlerle yetişmesi ihtimali ve kadınları koruyan mekanizmaların yetersizliği nedeniyle kadınlar için susmayı “tercih” edebilirler. Dolayısıyla psikolojik şiddetin farkında olmak şiddetle mücadelenin ilk adımıdır. Şiddete maruz bırakılan kadınların verdiği işaretleri iyi bir gözlemle keşfetmek ve aktif dinleme yoluyla kelimelerin ve tonlamaların verdiği mesajları doğru anlamak şiddetle mücadele bakımından hayati öneme sahiptir.

Eril bir toplumda yaşamının bir sonucu olarak psikolojik şiddeti fark etmemek mümkün olabilir. Bu noktada psikolojik şiddete maruz bırakılmış kadınlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının gözlem becerilerini sıklıkla kullanarak şiddete ilişkin sinyalleri hızlıca fark edebilmeleri gerekmektedir. Güçler perspektifinden hareketle kadınların güçlü yanlarına odaklanan bir sosyal hizmet uygulamasında kadınların toplumda maruz bırakıldığı baskılar da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu doğrultuda özgürleştirici sosyal hizmet odağında baskı karşıtı sosyal hizmete başvurulabilir. Kadınların kendi yaşantılarını kendi kelimeleri ile ifade edebilmeleri için birlikte çalışılmalı ve buna yönelik anlamsal fırsatlar ve güvenli alanlar oluşturulmalıdır.

Yaşantılara yüklenen anlamların detaylandırılması ve irdelenmesi bakımından sosyal hizmet grup çalışmaları yürütülebilir. Feminist teorinin kavramları ve perspektifiyle kurgulanan destek grupları, ortak deneyimlerin keşfedilmesi yoluyla güçlenme fırsatı sağlayabilir. Son olarak psikolojik şiddetin ciddi sonuçları olabilen bir şiddet biçimi olduğuna dair toplumsal düzeyde farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Aksi takdirde kıskanma ve kısıtlama gibi patolojik taleplerle sevginin ölçüldüğü ilişki biçimlerinin bir ideal olarak betimlenmesi devam edecektir. Psikolojik şiddete ilişkin bilinç yükseltme çalışmaları şiddete ilişkin farkındalık sağlamak konusunda elverişlidir. Bu tür çalışmaların esas katkısı ise psikolojik şiddeti tanıyabilecek ve şiddete maruz bırakılan kişilerin şiddetten uzaklaşabilmeleri adına yönlendirme yapabilecek kişilerin sayısının artmasıdır. Ayrıca bu uygulamaların tamamında kapsayıcılık gözetilmelidir. Şiddetle mücadele ederken dışlayıcı değil kapsayıcı uygulamalar yürütmek şiddetin yeniden üretilmesini engellemek bakımından değerlidir. Dolayısıyla LGBTİQ+’ların da maruz bırakıldığı şiddet gözden kaçırılmamalıdır.

Psikolojik şiddete ilişkin literatürün zenginleştirilmesi uygulama alanına kılavuzluk edebilir. Bu bağlamda psikolojik şiddetin irdelendiği araştırmaların yürütülmesi hem bu şiddeti tanımayı hem de

şiddetle mücadelede daha etkin uygulamaların gerçekleştirilmesini kolaylaştırabilir. Ayrıca psikolojik şiddete maruz bırakılan kadınlarla birlikte yürütülen çalışmaların raporlaştırılması ve sosyal hizmet araştırmalarının yürütülmesi kanıta dayalı uygulama için dayanak sağlayabilir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).
- Akpınar, A., Bakay, G., ve Dedehayır, H. (2010). *Kadın ve mekân: tutsaklık mı sultanlık mı?*. Turkuvaz Kitap.
- Altındağ, Ö. (2020). Vaka yönetimi ve sosyal hizmette kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2).
- Altıparmak, İ. B. (2019). Kadına yönelik aile içi şiddetin boyutları: Ankara örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1).
- Attridge, M. (2013). Jealousy and Relationship Closeness: Exploring the Good (Reactive) and Bad (Suspicious) Sides of Romantic Jealousy. *SAGE Open*.
- Babcock, J. C., Jacobson, N. S., Gottman, J. M., & Yerington, T. P. (2000). Attachment, emotional regulation, and the function of marital violence: differences between secure, preoccupied, and dismissing violent and nonviolent husbands. *Journal of Family Violence*, 15(4).
- Banducci, A. N., Felton, J. W., Bonn-Miller, M. O., & Lejuez, C. W. (2018). An examination of the impact of childhood emotional abuse and gender on cannabis use trajectories among community youth. *Translational Issues in Psychological Science*, 4(1), 85.
- Banducci, A. N., Lejuez, C. W., Dougherty, L. R., & MacPherson, L. (2017). A prospective examination of the relations between emotional abuse and anxiety: Moderation by distress tolerance. *Prevention Science*, 18(1).
- Beauvoir, S. d. (1993). *Kadın "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı*. Çev: Bertan Onaran. Payel Yayınları.
- Bertone-Johnson, E. R., Whitcomb, B. W., Missmer, S. A., Manson, J. E., Hankinson, S. E., & Rich-Edwards, J. W. (2014). Early life emotional, physical, and sexual abuse and the development of premenstrual syndrome: a longitudinal study. *Journal of Women's Health*, 23(9).
- Boulette, T. R., & Andersen, S. M. (1985). "Mind control" and the battering of women. *Community Mental Health Journal*, 21(2).
- Bowling, S. W., Zimmerman, T. S., & Daniels, K. C. (2000). "Empower": A feminist consciousness-raising curriculum for adolescent women. *Journal of Child and Adolescent Group Therapy*, 10(1).

- Brown, J. (2012). Male perpetrators, the gender symmetry debate, and the rejection–abuse cycle: Implications for treatment. *American journal of men's health*, 6(4).
- Buz, S. (2009). Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1).
- Cankurtaran, Ö., Akoğlu, G. ve Sakarya, H. (2020). Güçlenmeyi güç, güçsüzlük, baskı ve güç ilişkileri temelinde anlamak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4).
- Cankurtaran, Ö. ve Beydili, E. (2016). Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamasının gerekliliği üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1).
- Carney, M. M., & Barner, J. R. (2012). Prevalence of partner abuse: Rates of emotional abuse and control. *Partner Abuse*, 3(3).
- Chen, P. H., Jacobs, A., & Rovi, S. L. (2013). Intimate partner violence: IPV in the LGBT community. *FP essentials*, 412.
- Chung, D. (2005). Violence, control, romance and gender equality: Young women and heterosexual relationships. In *Women's studies international forum*, 28(6).
- Coker, A. L., Davis, K. E., Arias, I., Desai, S., Sanderson, M., Brandt, H. M., & Smith, P. H. (2002). Physical and mental health effects of intimate partner violence for men and women. *American journal of preventive medicine*, 23(4).
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6).
- Dowling, C. (1994). *Sindirella kompleksi: Çağdaş kadında bağımsızlık korkusu*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Dönmez, G., Şimşek, H., ve Günay, T. (2012). Evli erkeklerde eşlerine yönelik şiddet ve ilişkili etmenler *Turkish Journal of Public Health*, 10(3).
- Eccles, J. S. (1987). Gender roles and women's achievement-related decisions. *Psychology of Women Quarterly*, 11(2).
- Erşen, U. B. (2018). Yeni bir dil yeni cinsiyet düzeni. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1).
- Eslick, G. D., Koloski, N. A., & Talley, N. J. (2011). Sexual, physical, verbal/emotional abuse and unexplained chest pain. *Child Abuse & Neglect*, 35(8).
- Estefan, L. F., Coulter, M. L., & VandeWeerd, C. (2016). Depression in women who have left violent relationships: the unique impact of frequent emotional abuse. *Violence Against Women*, 22(11).
- Faver, C. A., & Strand, E. B. (2007). Fear, guilt, and grief: harm to pets and the emotional abuse of women. *Journal of Emotional Abuse*, 7(1).

- Fawole, O. I. (2008). Economic violence to women and girls: is it receiving the necessary attention? *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(3).
- Feltes, T., Balloni, A., Czapska, J., Bodelón, E., & Stenning, P. (2009). *Gender-based violence, stalking and fear of crime*. EU Project, 2011.
- Freire, P. (2003). *Ezilenlerin pedagojisi* (D. Hattatoğlu Çev.): Ayrıntı Yayınları.
- Gentry, J., & Bailey, B. A. (2014). Psychological intimate partner violence during pregnancy and birth outcomes: threat of violence versus other verbal and emotional abuse. *Violence and Victims*, 29(3).
- Greathouse, S. M., Saunders, J. M., Matthews, M., Keller, K. M., & Miller, L. L. (2015). *A review of the literature on sexual assault perpetrator characteristics and behaviors*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Haque, M. R., Mostofa, M. G., & Babar, Z. (2017). Violence against women prohibit the empowerment. *The Oriental Anthropologist*, 17(1).
- Häuser, W., Kosseva, M., Üceyler, N., Klose, P., & Sommer, C. (2011). Emotional, physical, and sexual abuse in fibromyalgia syndrome: A systematic review with meta-analysis. *Arthritis Care & Research*, 63(6).
- Herrick, R., Thomas, S., Franklin, L., Godwin, M. L., Gnabasik, E., & Schroedel, J. R. (2019). Physical violence and psychological abuse against female and male mayors in the United States. *Politics, Groups, and Identities* 7(3).
- İlter, N. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Gerilimleri Üzerinden Feminizmi Tartışmak*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Jewkes, R. (2010). Emotional abuse: a neglected dimension of partner violence. *Lancet*, 376(9744).
- Johnson, J. K., John, R., Humera, A., Kukreja, S., Found, M., & Lindow, S. W. (2007). The prevalence of emotional abuse in gynaecology patients and its association with gynaecological symptoms. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*, 133(1).
- Junglen, A., Hruska, B., Jensen, T., Boros, A., & Delahanty, D. L. (2019). Improving our understanding of the relationship between emotional abuse and substance use disorders: the mediating roles of negative urgency and posttraumatic stress disorder. *Substance Use & Misuse*, 54(9).
- Karakurt, G., & Silver, K. E. (2013). Emotional abuse in intimate relationships: the role of gender and age. *Violence and Victims*, 28(5).

- Kimber, M., McTavish, J. R., Couturier, J., Boven, A., Gill, S., Dimitropoulos, G., & MacMillan, H. L. (2017). Consequences of child emotional abuse, emotional neglect and exposure to intimate partner violence for eating disorders: a systematic critical review. *BMC Psychology*, 5(1).
- KSGM. (2015). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması*. Erişim Adresi: <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Erişim Tarihi: 16.10.2021.
- KSGM. (2018). *Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023*. Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/6315/kadının-gueçlenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-planı-2018-2023.pdf>. Erişim Tarihi: 10.11.2021.
- KSGM. (2021). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2021-2025*. Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf>. Erişim Tarihi: 10.11.2021.
- Lammers, M., Ritchie, J., & Robertson, N. (2005). Women's experience of emotional abuse in intimate relationships. *Journal of Emotional Abuse*, 5(1).
- Lange, E., & Young, S. (2019). Gender-based violence as difficult knowledge: pedagogies for rebalancing the masculine and the feminine. *International Journal of Lifelong Education*, 38(3).
- Lanier, C., & Maume, M. O. (2009). Intimate partner violence and social isolation across the rural/urban divide. *Violence Against Women*, 15(11).
- Lee, M. J., & Shin, M. (2011). Fear versus humor: The impact of sensation seeking on physiological, cognitive, and emotional responses to antialcohol abuse messages. *The Journal of Psychology*, 145(2).
- Lutfey, K. E., Link, C. L., Litman, H. J., Rosen, R. C., & McKinlay, J. B. (2008). An examination of the association of abuse (physical, sexual, or emotional) and female sexual dysfunction: results from the Boston Area Community Health Survey. *Fertility and Sterility*, 90(4).
- Merkit, N. (2016). Sigmund Freud’da uygarlığın temel dinamikleri ve birey üzerindeki etkisi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (21).
- Nel, K. A., & Govender, S. (2019). Interventions for shame and guilt experienced by battered women. In *The bright side of shame*. Springer, Cham.
- O'Connor, P. E. (1995). Introduction: Discourse of violence. *Discourse & Society*, 6(3).
- Payne, M., & Askeland, G. A. (2008). *Globalization and international social work: Postmodern change and challenge*. Routledge.
- Pillemer, K., Burnes, D., Riffin, C., & Lachs, M. S. (2016). Elder abuse: Global situation, risk factors, and prevention strategies. *The Gerontologist*, 56 (Suppl 2).

- Regier, P. S., Monge, Z. A., Franklin, T. R., Wetherill, R. R., Teitelman, A., Jagannathan, K., Suh, J. J., Wang, Z., Young, K. A., Gawrysiak, M., Langleben, D. D., Kampman, K. M., O'Brien, C. P., & Childress, A. R. (2017). Emotional, physical and sexual abuse are associated with a heightened limbic response to cocaine cues. *Addiction biology*, 22(6).
- Ruffell S. (2017). Stigma kills! The psychological effects of emotional abuse and discrimination towards a patient with HIV in Uganda. *BMJ case reports*, 2017.
- Saldaña, O., Antelo, E., Almendros, C., & Rodríguez-Carballeira, Á. (2019). Development and validation of a measure of emotional distress in survivors of group psychological abuse. *The Spanish Journal of Psychology*, 22, E33.
- Strauchler, O., McCloskey, K., Malloy, K., Sitaker, M., Grigsby, N., & Gillig, P. (2004). Humiliation, manipulation, and control: Evidence of centrality in domestic violence against an adult partner. *Journal of Family Violence*, 19(6).
- Thelwall, M. (2008). Fk yea I swear: cursing and gender in MySpace. *Corpora*, 3(1).
- Thompson, N. (2016). *Güç ve güçlendirme*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Tiwari, S., Gray, R., Jenkinson, C., & Carson, C. (2018). Association between spousal emotional abuse and reproductive outcomes of women in India: findings from cross-sectional analysis of the 2005-2006 National Family Health Survey. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53(5).
- Tong, R. (2018). *Feminist Thought, Student Economy Edition: A More Comprehensive Introduction*. Routledge.
- Wacker, R., & Dziobek, I. (2018). Preventing empathic distress and social stressors at work through nonviolent communication training: A field study with health professionals. *Journal of occupational health psychology*, 23(1).
- Waller, G., Corstorphine, E., & Mountford, V. (2007). The role of emotional abuse in the eating disorders: Implications for treatment. *Eating Disorders*, 15(4).
- Wangel, A. M., Ryding, E. L., Schei, B., Östman, M., Lukasse, M., & Bidens Study Group (2016). Emotional, physical, and sexual abuse and the association with symptoms of depression and posttraumatic stress in a multi-ethnic pregnant population in southern Sweden. *Sexual & Reproductive Healthcare*, 9.
- Wilson, J. K. (2019). Cycle of violence. *The Encyclopedia of Women and Crime*, 1–5. doi:10.1002/9781118929803.ewac0083.
- Wolford-Clevenger, C., Grigorian, H., Brem, M., Florimbio, A., Elmquist, J., & Stuart, G. L. (2017). Associations of emotional abuse types with suicide ideation among dating couples. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 26(9).

- Yoshihama, M., Horrocks, J., & Kamano, S. (2009). The role of emotional abuse in intimate partner violence and health among women in Yokohama, Japan. *American Journal of Public Health*, 99(4).
- Yun, J. Y., Shim, G., & Jeong, B. (2019). Verbal abuse related to self-esteem damage and unjust blame harms mental health and social interaction in college population. *Scientific Reports*, 9(1).